

Giorgio Agamben, *Misterul răului. Benedict XVI și sfârșitul veacurilor*, traducere de Anamaria Gebăilă, Humanitas, București, 2023, 98 p.

Cristiana-Mădălina CHIRICA

„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, Romania

Anul 2023 s-a dovedit a fi unul prielnic aparițiilor editoriale și traducerilor unor studii de însemnătate majoră, iar *Misterul răului. Benedict XVI și sfârșitul veacurilor* al lui Giorgio Agamben se înscrie cu succes în acest areal.

Fiind inițial textul prelegerii susținute în 2012, în urma acordării titlului de *doctor honoris causa* în teologie, cercetarea lui Agamben s-a concretizat într-un studiu compact, de dimensiune redusă, articulat corespunzător și în concordanță cu subiectul urmărit. Fără divagări de la demonstrație, scriitorul își ia drept prim reper de analiză abdicarea istorică și neașteptată a Papei Benedict al XVI-lea, pe care o investighează prin comparație cu precedentă renunțare la Sfântul Scaun și nu numai.

Retragerea din îndatoririle papale a lui Joseph Ratzinger a uimit și a contrariat întreaga lume, a destabilizat, a deconstruit și a fondat în egală măsură mituri legate de Biserică și de legitimitatea pe care o are. Plecarea de la Vatican nu doar că a indicat existența unei boli în corpul Bisericii, ci a întărit ideea de neputință și slăbiciune a trupului legitim al instituției bisericești. Spre deosebire de Papa Celestin al V-lea, care a invocat în discursul de abdicare *debilitas corporis*, Papa Benedict al XVI-lea depune două justificări integrate într-un cod discursiv abil conceput: pe de o parte, vorbește despre o șubrețire a „puterilor trupești”, *vigor corporis*, iar pe de alta, invocă argumentul slăbiciunii personale - *infirmitas personae* (Agamben 2023 : 12).

De la aceste mărturii, Agamben demarează acțiunile necesare pentru o mai bună înțelegere a motivelor nerostite care locuiesc în penumbra autosuspendării Papei Benedict.

În demersul său, filosoful italian aduce în atenție un articol scris de tânărul Joseph Ratzinger, care vizează sursele teologice pe care le utilizează în redactarea observațiilor despre conceptul de Biserică al lui Ticonius¹. Plecând de la acest articol, în care teologul Ratzinger admite, asemenea lui Ticonius, existența unui corp bipartit al Bisericii, Giorgio Agamben merge mai departe și explică în ce constă partiția, sfârșind prin a admite că Răul și Binele nu sunt două forțe contrare, aflate în conflict, ci sunt două stări care co-există și se susțin reciproc sub cupola Bisericii și a societății moderne.

Filosoful italian aduce în prim-plan ideea conform căreia Biserica este alcătuită dintr-o parte întunecată și una luminoasă. Biserica *fusca* și Biserica *decora* (*Idem* : 19) nu sunt entități legitime diferite, ci sunt părți ale aceleiași Biserici, inseparabile până la sfârșitul veacurilor: o parte neagră, *fusca*, care adăpostește păcătoșii și, prin urmare, pe Diavol, și una luminoasă, *decora*, asociată celor drept-credincioși și lui Christos. Cu toate acestea, tânărul teolog și viitorul papă Benedict al XVI-lea știe că marea *discessio* nu este posibilă în timpul prezent, ci în cel de la sfârșitul veacurilor, deoarece Biserica *fusca* și cea *decora* sau, altfel spus, Biserica lui Antichrist și cea a lui Christos funcționează ca un întreg. Nu există în istoria prezentă divizare, ci unire și contopire. Biserica *neagră* împreună cu Biserica *albă* alcătuiesc Biserica, cele două neavând suficientă putere pentru a rezista separat până

---

¹ Articolul menționat se numește „Observații despre conceptul de Biserică al lui Tyconius în *Liber regularum*” și a fost publicat în 1956, în *Revue des Études Augustiniennes*.

la finalul lumii. Altfel spus, unirea răului cu binele oferă un fundament stabil structurii lumesti a Bisericii.

Conform lui Agamben, răul nu se erijează într-o „dramă teologică tenebroasă, care să paralizeze și să facă orice acțiune enigmatică și ambiguă, ci este o dramă istorică” (*Idem* : 58), dezvăluindu-ne, astfel, caracterul său teatral și statutul dramatic pe care Biserica îl ocupă în acest *teatru al lumii*. Rolul Bisericii este, așadar, de a încadra sfârșitul lumii „într-o structură onto-teologică” (*Idem* : 56), nu într-un timp istoric cunoscut, menținând echilibrul între elementele care o definesc: escatologia și iconomia, fapt care o plasează într-o criză constantă. Escatologic, Biserica nu aparține lumii, iar iconomic renunțarea la lume semnifică autodistrugerea ei.

Criza instituției Bisericii se leagă de o alta la fel de importantă: criza politică modernă, înțelegând prin aceasta mai mult decât influențele politice care acaparează mapamondul. Criza principală a epocii moderne este determinată, în fapt, de substituția reperelor morale și de incorecta gestionare a normelor etice. În acest context al fragilității societății, Papa Benedict, în discursul de abdicare ținut în Consistoriu, menționează fără să lase loc de interpretări că, în lumina provocărilor pe care societatea le traversează, pentru a asigura continuitatea existenței credinței este necesară vigoarea: trupească și sufletească (*Idem* : 65).

Pe de altă parte, Giorgio Agamben atrage atenția asupra riscului repetitivității, în acest sens fiind mai mult decât explicite trimiterile sale la scrierile biblice despre Babilon. Iată că G. Agamben face o paralelă subtilă între babilonieni și modernii contemporani, între provocările istorice și pierzania civilizației, îngroșând tușa asemănarilor foarte subtil. Desigur că exercițiul demonstrativ pe care îl face nu acaparează teza propusă, însă îndeamnă la reflectare.

Misterul răului. Benedict XVI și sfârșitul veacurilor este un volum concentrat, care urmărește atât formarea convingerilor teologice de tinerețe ale celui care a fost Papa Benedict al XVI-lea, cât și o scurtă și abia perceptibilă analiză a timpului actual. Vocea lui G. Agamben nu rămâne nici de această dată fără ecou. Fie că se declară un susținător al deciziei Papei și chiar îl privește pe acesta cu admirație pentru gestul plin de curaj al renunțării la Scaunul Papal, fie că reliefează anumite idei și concepții care îndeamnă la observare și meditație, Agamben reușește să impună un punct de vedere original, precis conturat, formulat astfel încât mesajul să fie accesibil tuturor.

În încheiere, un alt atu al studiului îl constituie faptul că acesta nu emite pretenția de a nu fi contrazis, ci, din contră, lasă la atitudinea fiecăruia concluziile; textul lasă spațiu dezbaterii, conversației, adăugirilor și, de ce nu, controverselor, însă, cu siguranță, nu și nepăsării. Agamben prezintă faptele care au precedat decizia de abdicare papală, compară discursurile (pe care le redă în *Anexe*) de abdicare ale celor doi Papi și analizează modul în care Biserica își exercită funcțiile într-un timp care favorizează apariția crizelor morale, sociale, politice și, bineînțeles, creștine.